

Vážení a milí čtenáři,

po záboru Sudet v roce 1938 Karel Čapek do *Lidových novin* napsal: *Pohnuly se hranice naší země, posunují se meze mocenské; ale to ještě není všechno. Víc, než lze dosud dohlédnout, se přeměňuje i jiná mapa Evropy; naše pevnina a celý svět prochází novou delimitací mravní, a ta není a ještě dlouho nebude hotova. Zatím vidíme něco jako hroucení starých jistot; smlouvy a přátelské svazky i antagonismy pozbývají platnosti; během těch několika dnů a týdnů se Evropa hlouběji změnila morálně nežli zeměpisně - zeměpisně na náš účet; ale mravně na účet všech národů. [...] Evropa se dostala do pohybu a vývoje, který se ještě dlouho nezpomalí.*

Ani ne o půl roku později nabral vývoj na obrátkách. *Je to všechno trochu jako sen. Kdo z nás byl by si pomyslel, že uvidíme takovou přehlídku v Praze na Václavském náměstí, ještě před týdnem, ještě v neděli, týden před touto nedělí, zaznělo 19. března 1939 z rozhlasových přijímačů. Hlasatel Radiojournalu František Kocourek komentoval přehlídku Wehrmachtu přímo v centru Prahy. Jednotky nacistů pochodovaly pod sochou svatého Václava.*

Úryvky z legendárního přímého přenosu jsou dodnes k dispozici na webu Českého rozhlasu. Stojí za to si je poslechnout; zprostředkovávají mrazivou dobovou atmosféru. Zásahu na tom má nejen dobová přenosová technika, jejíž charakteristické praskání a šumění evokuje válečné časy, či zvuková kulisa německé pochodové hudby, ale především sám hlasatel, který mistrně vyslovuje to, co se vyslovit nesmí: *Protože další oddíly ještě nenastoupily, dovolte, abych vám řekl reminiscenci z jedné z posledních návštěv Německa. Jel jsem se dívat na státní návštěvu italského vůdce Benita Mussoliniho do Berlína v září 1937. Ze slavnostního hluku tohoto města vypravil jsem se do Potsdam, čili Postupimi v našem jazyku, a procházel jsem tímto známým a krásným parkem, jehož idyličnost budí přímo úsměv na rtech, srovnávána s dnešní dobou. A tam právě jsem viděl [...] jakým způsobem nacvičují německé vojenské hudby pochody. Je to něco pro nás až neuvěřitelně a nepochopitelně strojového, automatického, až příšerně přesného...*

Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava neznamenal jen další zeměpisné překreslení mapy Evropy. Pokročila i ona „mravní delimitace“, o které psal Karel Čapek. Snad ale právě tehdy, v hloubce československé politické i národní katastrofy, se začalo rodit nové mravní ukotvení. Lidé alespoň trochu soudní už neměli jak žít iluze, že na smlouvy uzavřené s nacisty se lze spolehnout. Nepřítel byl rozpoznán.

Ztráta iluzí je samozřejmě pro spolehlivou mravní orientaci ve světě málo. V atmosféře tehdejšího hodnoto-

vého rozkladu však mělo velký význam i to málo. Nejen evropské mocnosti se již chystaly na konfrontaci s nacisty. I porobení Čechoslováci začali v polském exilu formovat vlastní vojenské jednotky. V jak obtížných podmínkách se to odehrávalo, popisuje Jiří Plachý v textu *Krakov, 30. dubna 1939. Zahraniční vojenská skupina československá v Polsku*. Dodnes udivující je míra nejistoty, jaké museli vojáci čelit. Polský stát zprvu pozoroval vznik exilové československé jednotky na svém území přinejmenším chladně; po vypuknutí války část našich vojáků zase okamžitě padla do zajetí Sovětů, tehdy nacistických spojenců.

Vojenská skupina čelila i mnoha sporům, které ji mohly rozložit zevnitř. Jedno ohrožení představovali komunisté, jejichž loajalita patřila více SSSR než Československu. Dalším ohniskem sporu byla otázka, zda se podřídí vedení Edvarda Beneše. Generál Lev Prchala, který díky svým polským kontaktům udělal pro ustavení vojenské skupiny mnoho, měl od mnichovských událostí na Beneše svůj názor; neuznával ho jako důvěryhodnou autoritu. Jiné sporné

téma představovala národnostní otázka. Nejedna čtenář se dnes nejspíš pozastaví nad tím, že pro členy vojenské skupiny bylo tématem, zda a za jakých okolností se jejich spolubojovníky mohou stát Židé. V každém případě je obdivuhodné, že při takovém množství rozkladných tenzí a nejistot udrželi vojenskou skupinu její členové pohromadě, aby pak na různých světových bojištích pomáhali přemoci Hitlera a jeho spojence.

Temnou kapitolou „mravní delimitace“, která nastala zabráním Sudet, jsou „kárné a pracovní tábory“, jejichž příprava se naplno rozběhla se vznikem druhé republiky. Nelze klást rovnítko mezi holokaustem organizovaným nacisty a úsilím druhorepublikové či nástupnické protektorátní vlády o internaci lidí označovaných dobovým žargonem jako „cikáni, povaleči a osoby práce se štítky“. Faktem ovšem zůstává, že nacisté měli pro organizaci masového vraždění na našem území připravené podmínky. Vážnému tématu, dodnes zlehčovanému politickými populisty, se věnují texty Stanislava Kokošky a Petra Klinovského.

Rozhovor Pavly Plaché s Jiřím Šitlerem pak nabízí vhled do složitého průběhu jednání o odškodnění českých obětí nucené a otročké práce z doby nacismu. Stojí za pozornost mj. proto, že tehdejší vyjednaváč za Českou republiku Jiří Šitler, ač profesí diplomat, mluví o tématu věcně, bez sentimentu a diplomatických kliček.

*S přáním všeho dobrého
Adam Šura, šéfredaktor*